

Unga omsorgsgivare i transnationella familjer – en dold samhällsgrupp i behov av stöd

FÖRFATTARE

Brigitte Suter

Katarina Mozetič

Sammanfattning

Migration splittrar familjer. Det kan leda till att ansvaret för omsorg omfördelas mellan familjemedlemmarna. I många splittrade familjer finns barn och ungdomar som är aktiva och betydelsefulla omsorgsgivare till vuxna, äldre och syskon, både "här" och "där". Dessa unga omsorgsgivare bär ansvaret att fylla luckor i det offentliga välfärdssystemet och att vara en brygga mellan det offentliga och familjen.

Samhället behöver skaffa sig mer kunskap om dessa barn och ungdomar och om deras situation, och bekräfta att deras bidrag är viktigt. Det finns ett behov av att utöka stödet till dem, för att säkerställa deras välbefinnande och framtids-utsikter.

Unga i transnationella familjer får ofta en omsorgsroll på grund av familjens migration, genom behovet att lära sig ett nytt språk och ett nytt system, och ofta frånvaro av ena föräldern, eller andra släktingar som annars skulle ha gett stöd till familjen. De flesta av dessa unga omsorgsgivare har ett begränsat omsorgsansvar, men vissa har omfattande och regelbundna omsorgsuppgifter. Det behövs dock mer forskning för att få en tydligare bild av unga omsorgsgivare.

Viktiga slutsatser

- Familjesplittring på grund av krig och konflikt, samt integrationsprocessen och behovet av språkinläring, bidrar till en omfördelning av omsorgsansvaret inom familjer och skapar specifika omsorgsbehov.
- Språksvårigheter, analfabetism och digital illitteracitet medför också specifika omsorgsbehov.
- Barn och unga är en viktig källa till omsorg för sina familjemedlemmar.

Rekommendationer

- Skapa en mötesplats för barn och ungdomar som ger omsorg till familjemedlemmar, där de kan utbyta erfarenheter och få råd och stöd.
- Erbjud vuxna nyanlända stöd från mentorer eller lotstjänster, som kan ge ett flerspråkigt stöd att navigera sig i välfärdssystemet. De kan följa med till vårdmöten, men också fylla i blanketter, följa med på möten med myndigheter med mera.
- Undvik att införa en tolkavgift enligt förslaget från Tidöavtalet. En tolkavgift skulle innebära att mer omsorgsansvar hamnar på barn och ungdomar.

Inledning

Hundratals unga i Sverige ger omsorg till sina familjemedlemmar i betydande omfattning. Denna omsorg kan till exempel bestå av att översätta myndighetsbrev, hjälpa till med hushållssysslor, följa med på möten och besök hos sjukvården eller försöka lindra vuxnas dåliga mående¹. Dessa unga bär på ett ofta tungt ansvar, vilket påverkar deras sociala liv, psykiska hälsa och utbildning. Trots detta får de ofta inte det stöd som behövs från samhället.

Många av dessa unga omsorgsgivare finns i transnationella familjer, där omsorgsansvaret kan omfördelas som en följd av migration och familjesplittring² och också sträcka sig över landsgränser. Med "transnationella familjer" menas familjer med migrationsbakgrund, som har familjemedlemmar i olika länder. Krig och konflikt är en grundläggande orsak till att människor flyttar på sig och att familjer splittras.

Familjen är en central källa till omsorg och välfärd³, även i länder med en stark socialstat, som Sverige. Barn och ungdomar ses ofta som passiva mottagare av omsorg, både av forskningsvärlden och av det offentliga välfärdssystemet. Fokus brukar ligga på föräldrars skyldighet att ta hand om sina barn och tillgodose deras behov. Detta synsätt förbiser dock barnens och ungdomarnas perspektiv, och osynliggör deras viktiga omsorgsinsatser för familjemedlemmar både i Sverige och i andra länder.

Intervjustudie

Denna policy brief grundas på en studie i form av intervjuer med personer från transnationella familjer, där någon hade särskilda behov av omsorg på grund av kronisk sjukdom, funktionsnedsättning eller språksvårigheter, till exempel analfabetism.

Vol 1(1) 2024

Vi använde deltagande kvalitativ metodologi och samarbetade med de medforskare som genomförde intervjuerna på arabiska, dari och farsi.

Familjerna var från Afghanistan, Iran, Syrien, Irak och Sudan, och hade kommit till Sverige maximalt 8 år tidigare, för att fly undan krig och konflikt. De hade olika legal status, såsom svenskt medborgarskap, temporärt uppehållstillstånd eller permanent uppehållstillstånd. Några var papperslösa.

Sammanlagt 67 intervjuer genomfördes, med personer från 40 familjer. I de flesta familjer intervjuades alltså mer än en person. Majoriteten av de intervjuade befann sig i Sverige och var bosatta i Malmö, Lund, Helsingborg och andra mindre orter i södra Sverige. Två personer var familjemedlemmar bosatta i andra länder. Bland de intervjuade fanns 15 barn och ungdomar, från 11 familjer. Av dem var två under 10 år, sju var 10–17 år och sex var 18–25 år.

Bred definition av omsorg

Vi använder en bred och helhetlig definition av "omsorg".⁴ Det som ingår i att ge omsorg är både praktiska uppgifter, som att laga mat, städa och ta hand om barn, syskon, sjuka och äldre, och mer osynliga aspekter. Dessa osynliga aspekter inkluderar att vara medveten om omsorgsbehov, att organisera för att tillgodose behoven samt att ta emot omsorg.

Att ge omsorg kan också inbegripa att hantera konflikter. Till exempel kan omsorgsgivares egna behov stå i konflikt med den omsorg de ger till andra. Personen som får omsorg kan också ha en annan uppfattning om sina behov än omsorgsgivarna. Detta kan leda till konflikter till exempel om omsorgen upplevs som otillräcklig eller om det inte finns goda förutsättningar för omsorgen.

Barn och ungdomar tillhandahåller ofta omsorg inom en kulturellt lämplig ram och utifrån sin ålder och andra förutsättningar⁵. Omsorgens omfattning kan dock variera och förändras över tid och plats. Omsorgsansvaret ökar ofta med åldern, men kan också ändras på grund av förändringar i familjens omsorgsbehov eller i tillgången till stöd utifrån, inklusive stöd från andra familjemedlemmar och från det offentliga skyddsnätet.

Tidigare forskning visar långsiktiga risker för unga omsorgsgivare

Tidigare forskning om unga omsorgsgivare har uppskattat att mellan 2 och 8 procent av alla ungdomar upp till 25 år i välbärgade länder, inklusive Sverige, ger omsorg till familjemedlemmar i betydande utsträckning, dvs. regelbundet eller till och med dagligen⁶. Omsorgsgivande kan försämra unga personers känslomässiga välbefinnande, minska deras tillgång till viktiga sociala resurser, såsom vänner, samt negativt påverka deras skolresultat, och därmed deras framtidsutsikter. Därmed bidrar omsorgsgivandet till att den socio-ekonomiska ojämlikhet som många invandrade familjer känner av, vidmakthålls och överförs till nya generationer.

Till skillnad från andra länder är kunskapsläget i Sverige om unga omsorgsgivare knapert. De få studier som finns har påvisat ett samband mellan hög omsorgsnivå och låga nivåer av psykiskt välbefinnande, hos tonåringar vars föräldrar lider av allvarliga sjukdomar, funktionsnedsättningar, psykiska problem eller missbruksproblem⁷.

En enkätstudie visade att 7 procent av tillfrågade 15-åringar var involverade i omsorgsuppgifter i betydande grad, dvs. flera gånger i veckan eller varje dag. Ungdomar med utlandsfödda föräldrar var

överrepresenterade. De flesta rapporterade att omsorgsgivandet hade både negativa och positiva effekter på deras välbefinnande. I studien hittades inga signifikanta könsskillnader i omsorgsgivandet⁸.

Studierna påpekar att dessa unga, som ger omsorg i betydande grad till familjemedlemmar, kan ses som en "dold befolkning" i Sverige. Kombinationen av en stark universell välfärdsstat och en stark norm om en "ansvarsfri" barndom har lett till att dessa unga inte har fått särskilt mycket uppmärksamhet, varken i forskning eller i politiska diskussioner. Det finns ett visst stöd till de unga, men tillgången till stöd är begränsad och ojämnt fördelad över landet. Inga av studierna har beaktat eventuell migrationsbakgrund eller transnationell familjekonstellation.

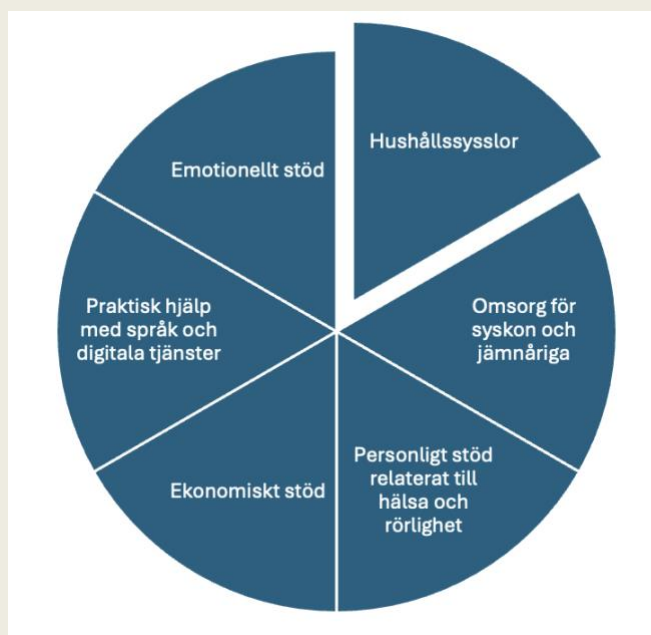
Omsorgsuppgifter utförda av de unga i vår studie

De unga som deltog i vår studie utför en rad olika omsorgsuppgifter. Som cirkeldiagrammet visar, hjälper de till med hushållssysslor, som att städa, laga mat, och diska. De hämtar och lämnar yngre syskon från förskolan och skolan, och hjälper dem med dagliga bestyr, såsom mat och påklädning. De ger personligt stöd relaterat till hälsa och rörlighet, som att följa med en anhörig till vårdcentralen, hämta ut medicin och ge medicin. De bidrar också i vissa fall till familjens ekonomi, genom att skaffa sig en inkomst, och ibland skickar de remitteringar till familj och släkt utomlands.

De ger dessutom språkligt stöd till vuxna, och hjälper till med digitala tjänster, till exempel genom att de tolkar och översätter vid möten med myndigheter, fyller i blanketter och hjälper föräldrar och släktingar som studerar SFI. Ofta ger de också emotionellt stöd.

Även om många av dessa uppgifter inte nödvändigtvis är specifika för transnationella familjer, faller de i dessa familjer oftare på den yngre generationen, på grund av den geografiska separationen från andra vuxna familjemedlemmar. Familjekonstellationer förändras också ofta under migrationsprocessen, vilket påverkar vilka omsorgsresurser som finns tillgängliga för en familj, vilket i sin tur kan leda till att de unga i större utsträckning ger omsorg.

De oftast återkommande uppgifterna för ungdomarna i vår studie var inte de konkreta uppgifterna i hemmet, utan "praktisk hjälp med språk och digitala tjänster" samt "emotionellt stöd". Nedan beskriver vi därför dessa två mer ingående.

Figur: Barn och ungas omsorgsuppgifter⁹

Praktisk hjälp med språk och digitala tjänster

Unga människor lär sig normalt språk snabbare. Det medför att barn och ungdomar ofta hjälper vuxna med språket och med att använda digitala tjänster. Det är också vanligt att unga hjälper sina föräldrar och andra vuxna att navigera de administrativa systemen för att få tillgång till offentlig vård

och omsorg. Följande exempel kommer från familjer i våra intervjuer:

- Barn och ungdomar bokar möten med vården; det brukar finnas en tolk på vårdcentralen, men själva mötet måste bokas på svenska.
- Tonåringar översätter vid möten med myndigheter, såsom skolan, arbetsförmedlingen, socialtjänsten och vården.
- I fall där en förälder är analfabet får tonåringar och barn slå upp adressen till ett möte med en myndighet i telefonen eller en karttjänst, och sedan åka tåg eller buss med föräldern dit.
- Barn och ungdomar betalar räkningar, eftersom föräldrarna har svårt att hantera digitala banktjänster och bank-id.

Ofta skapar detta ansvar en oro och rädsla över att göra fel. Det kan också leda till konflikter, ibland för att föräldrar inte känner sig bekväma i en beroendeställning, ibland för att de unga känner att de vill eller måste lägga sin tid på något annat, såsom läxor eller att umgås med vänner. Ibland blir det konflikter mellan syskon när ansvaret axlas ojämnt. Det är samtidigt viktigt att påpeka att familjerna är olika, och att vissa föräldrar aktivt söker annan hjälp och medvetet undviker att lägga ansvaret på sina barn.

"Min mamma har bank-id i sin telefon, men hon kan inte använda det själv. För hon har ingen aning hur det fungerar. (...)

Min mamma lyssnar bara. Hennes handläggare ringer och hon bara lyssnar på henne eftersom hon inte kan göra något annat än det. (...) Till exempel säger handläggaren 'fyll i det här dokumentet, gör så här och så här', de tänker inte på att hon inte har förmåga att läsa och skriva (...).

Socialtjänsten säger att barn inte ska hjälpa till. Det är ett jättestort problem för oss, särskilt för min mamma själv."

Marzieh, 24 år, afghansk bakgrund, kom till Sverige 2015 med sin mamma och sex syskon

Emotionellt stöd

Att ge emotionellt stöd innebär att man är medveten om att en familjemedlem har det svårt och inte mår bra. Det kan innebära att lyssna på föräldrar eller släktingar under svåra tider, att ge dem utrymme att ventiler frustrationer, uttrycka sin ensamhet, nostalgi och oro, samt att ge dem råd.

I vårt material ingår många vuxna och äldre som uttrycker en känsla av ensamhet och social isolering, vilket påverkar deras välbefinnande negativt. De berättar om släktingar som de brukade umgås med dagligdags, men som nu befinner sig någon annanstans, i hemlandet eller i ett annat tillflyktsland. Många vuxna har syskon, föräldrar och ibland till och med några av sina barn kvar i hemlandet, och de uttrycker en stor oro över deras säkerhet och välmående. Oron kan vara så stark att de har svårt att ta in någonting i Sverige, exempelvis språket eller hur välfärdssystemet fungerar.

I dessa familjer ser vi att många barn och ungdomar tar ett ansvar för att försöka lindra de vuxnas situation. De unga är medvetna om de vuxnas lidande, bevittnar deras ansträngningar att navigera det svenska samhället och försöker ge de vuxna den omsorg de behöver. Som Nahal, en 20 årig kvinna från Afghanistan, som bor i södra Sverige med sina föräldrar och yngre syskon. Nahal försöker finnas där för sin mamma, när mamman inte mår bra, "för att vi är migranter (...), för att hennes familj inte är här".

Emotionell omsorg kan också innebära att barn och ungdomar själva låter bli att berätta vissa saker för sina föräldrar, för att inte tynga ner dem. Exempelvis berättade flera unga att de fortfarande påverkas av sin upplevelse av flykten till Sverige, till exempel med gummibåt från Turkiet till Grekland. De ville dock inte belasta sina föräldrar ännu mer,

genom att berätta det för dem, utan höll det för sig själva.

Hur upplever de unga själva sitt omsorgsgivande?

Vissa av de unga uttrycker sig enbart positivt, och andra enbart negativt, men de flesta verkar känna sig ambivalenta inför sitt omsorgsansvar. Å ena sidan tycker de att omsorgsgivandet kan vara en källa till glädje, stolthet, självkänsla och motståndskraft. Å andra sidan upplever de omsorgsgivandet delvis som en börda. De berättar att det faktum att föräldern behöver deras omsorg, leder till konflikter inom familjen, vilket tynger dem. De säger också att omsorgsgivandet – både den praktiska och den mentala aspekten – påverkar deras skolgång och deras vänskaper utanför skolan.

"Jag vill vara det stöd de behöver och se till att vi tar hand om varandra.

Men ibland känns det som om jag inte kan andas.

Jag drömmer om att göra mina egna val, och kunna uppleva det de flesta ungdomar tar för givet.

Jag drömmer om att kunna studera och uppfylla mina drömmar utan att behöva tänka på de ekonomiska och sociala begränsningar som vi kämpar med."

Ria, 18 år, syrisk bakgrund, som tillsammans med sin 16-åriga bror ofta tar hand om sin mamma, som har hälsoproblem och språkbehov, och om två yngre syskon

Del av ett internationellt projekt

Denna policy brief producerades inom ramen för det internationella forskningsprojektet CAREWELL – Care, Inequality and Wellbeing in Transnational Families in Europe: A Comparative, Intergenerational Study in Spain, France, Sweden and the UK (2021–2024). Projektets övergripande mål var att studera samband mellan omsorg, ojämlikhet och välbefinnande hos olika generationer i transnationella familjer, i Spanien, Frankrike, Sverige och Storbritannien. Projektet beviljades inom ramen för Joint Programming Initiative (JPI). Den svenska delen av studien finansierades av FORTE.

Tack till er som bidrog

Vi tackar alla deltagare i feedback workshoppen för familjer och feedback workshoppen för yrkesverksamma (Svenska kyrkan, Arbetsförmedlingen, enheten för ekonomiskt bistånd i Malmö stad, Rädda barnen, Region Skåne, Länsstyrelsen Skåne och organisationen Olika men lika) för gedigen feedback och ovärderlig input om att stödja unga omsorgsgivare i transnationella familjer.

Om författarna

Brigitte Suter är docent i Internationell migration och etniska relationer (IMER) vid institutionen för globala politiska studier (GPS) på Malmö universitet, och affilierad till Malmö Institute for Studies of Migration (MIM) på Malmö University. Email: Brigitte.suter@mau.se

Katarina Mozetič, PhD i sociologi, är migrationsforskare på Malmö universitet och vid German Centre for Integration and Migration Research (DeZIM) i Berlin. Email: katarina.mozetic@mau.se

References

- [1] Nordenfors, M., Melander, C. & Daneback, K. 2014. *Unga omsorgsgivare i Sverige*. Kalmar: Nationellt kompetenscentrum anhöriga
- [2] Crespi, I., Meda, S. och Merla, L. 2018. Introduction: Gender and Intergenerational Relations in Multi-ethnic and Transnational Families. I Crespi, I., Meda, S. och Merla, L (red) *Making Multicultural Families in Europe, Gender and Intergenerational Relations*. Palgrave MacMillan.
- [3] Tronto, J. 1993. *Moral Boundaries: A Political Argument for an Ethics of Care*. New York and London, Routledge.
- [4] Falzarano, F., Jerad Moxley, K. & Czaja, K. 2022. Family Matters: Cross-Cultural Differences in Familism and Caregiving Outcomes. *The Journals of Gerontology: Series B*, 77(7): 1269–1279.
- [5] Joseph, S., Sempik, J., Leu, A. & Becker, S. 2019. Young Carers Research, Practice and Policy: An Overview and Critical Perspective on Possible Future Directions. *Adolescent Research Review* 5: 77–89.
- [6] Magnusson, L., Brolin, R. & Anderstedt, H. 2021. *Unga stannar hemma för att vårda anhöriga*. ME-WE-projektet. Available at: <https://anhoriga.se/projekt/avslutade-projekt/me-we-projektet/presentation-av-me-we-projektet/> (Accessed 10.6.2023).
- [7] Nordenfors, M. med flera 2014.; Nordenfors, M., Melander, C. & Daneback, K. 2015. Unga omsorgsgivare. I Takter, M. (red) *Vem ska betala för det obetalda omsorgsarbetet? – om socialt hållbar utveckling*. Malmö City, Region Skåne, Finsam i Malmö.
- [8] Suter, B., Evans, R., MasGiralt, R. & Mozetič, K., kommande. Young People's Caring Practices in Transnational Families in Sweden and the UK: Care Ethics and Wellbeing. *Population, Space and Place*.

© 2024 Authors. This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC-BY 4.0), which permits the user to copy, distribute, and transmit the work provided that the original author(s) and source are credited.